

Sygn. akt III U 212/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 maja 2019r.

Sąd Okręgowy w Suwałkach III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Danuta Poniatowska
Protokolant:	st. sekr. sądowy Marta Majewska-Wronowska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 maja 2019r. w Suwałkach

sprawy **A. Z.**

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

przy udziale zainteresowanego (...) w O.

w związku z odwołaniem A. Z.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

z dnia 11 stycznia 2019 r. znak (...)

zmienia zaskarżoną decyzję i stwierdza, że A. Z. nie jest zobowiązana do zwrotu pobranych świadczeń za okres od 1 lutego 2018r. do 31 grudnia 2018r. w kwocie 2367,99 (dwa tysiące trzysta sześćdziesiąt siedem, 99/100) złotych.

Sygn. akt III U 212/19

UZASADNIENIE

Decyzją z 11.01.2019 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. powołując się na art. 138 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2018 r, poz. 1270 ze zm.) oraz art. 84 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.) zobowiązał A. Z. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1.02.2018 r. do 31.12.2018 r. w kwocie 2.367,99 zł. Wskazał, iż pobrała nienależnie dodatek pielęgnacyjny przyznany całkowicie ubezwłasnowolnionemu W. Z.. Ponieważ przebywa on w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, dodatek ten nie przysługuje.

W odwołaniu od tej decyzji A. Z. domagała się jej zmiany. Wskazała, że składając wniosek o rentę informowała, że mąż przebywa w zakładzie opieki długoterminowej w O.. Do wniosku dołączyła zaświadczenie OL-9 , sporządzone przez lekarza (...) w O., z którego wynikało, że mąż przebywa w tym zakładzie. W związku z tym miała prawo przypuszczać, że decyzja wydana została prawidłowo.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie. Podtrzymał podstawy skarżonej decyzji i wskazując na art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych podał, iż dotyczy on obowiązku zwrotu pobranych świadczeń przez osobę, która takie świadczenie nienależnie pobrała. Świadczenie za wskazany okres było nienależne, a odwołująca się nie przekazała informacji, że mąż przebywa w zakładzie opiekuńczo-leczniczym.

Postanowieniem z 20.03.2019 r. Sąd wezwał do udziału w sprawie w charakterze zainteresowanego (...)w O.. Zainteresowany nie zajął w sprawie stanowiska.

Sąd ustalił, co następuje:

Wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy został złożony w imieniu W. Z. 13.12.2017 r. We wniosku oraz informacjach o okresach składkowych i nieskładkowych, w miejscu na czytelny podpis widnieje adnotacja „Podpis niemożliwy”. We wniosku wskazano adres zameldowania i adres do korespondencji – miejscowość S.. Dokumenty te składała w imieniu męża A. Z., która została zobowiązana do nadesłania do organu rentowego postanowienia sądu o ustanowieniu opieki lub kurateli nad mężem. Razem z wnioskiem o rentę złożyła zaświadczenie OL-9, sporządzone przez lekarza (...) w O., z którego wynikało, że mąż przebywa w tym zakładzie, przyjęty celem kontynuacji leczenia objawowego i opieki całodobowej, niezdolny do odbycia podróży na badanie lekarza orzecznika ZUS.

Orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS z 1.02.2018 r. W. Z. (ur. (...)) został uznany za trwale całkowicie niezdolnego do pracy i niezdolnego do samodzielnej egzystencji. W orzeczeniu tym wskazano też, że przebywa on w zakładzie opieki długoterminowej.

Decyzją z 6.03.2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. przyznał W. Z. prawo do renty, poczynając od 11.02.2018 r. tj. od daty zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego. Wskazał, że renta i dodatek pielęgnacyjny przysługują na stałe w związku z orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS z 1.02.2018 r. W formularzu decyzji znajduje się pouczenie o obowiązku powiadomienia o pobycie w zakładzie opiekuńczo-leczniczym lub pielęgnacyjno-opiekuńczym, ze wskazaniem, że w takim przypadku dodatek pielęgnacyjny nie przysługuje (akta rentowe: decyzja k. 63-64, dokumentacja medyczna – koperta k.20 akt).

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Olecku z 13.03.2018 r. sygn. III RNs 30/18 ustanowiono opiekę prawną całkowicie ubezwłasnowolnionemu W. Z., a obowiązki opiekuna powierzono A. Z.. W postanowieniu wskazano, że W. Z. przebywa w Zakładzie (...)w O.. Odpis tego postanowienia wraz z zaświadczeniem o ustanowieniu opiekunem prawnym A. Z. złożyła w ZUS Inspektorat w(...)16.05.2018 r. Organ rentowy, korespondując z odwołującą się nie zwrócił uwagi na fakt przebywania W. Z. w zakładzie opiekuńczo-leczniczym.

W związku z pobytem W. Z. w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, ustalono należność za pobyt w wysokości 70% dochodu na jednego członka rodziny pacjenta. Na wysokość dochodu istotny wpływ miał wypłacany łącznie z rentą dodatek pielęgnacyjny (dokumenty dotyczące odpłatności koperta k. 22 akt).

W styczniu 2019 r. A. Z. dowiedziała się, że niewłaściwie przyznano dodatek pielęgnacyjny jej mężowi. Zmiana obsługi księgowej w zakładzie, gdzie przebywał W. Z., spowodowała kontrolę prawidłowości naliczanej należności za pobyt i ustalenie, że oprócz renty wypłacany jest dodatek pielęgnacyjny. A. Z. niezwłocznie poinformowała o tym organ rentowy (protokół z 10.01.2019 r. akt rentowych), z taką informacją wystąpiła również Dyrektor Zakładu (k. 78 i 79 akt rentowych).

Decyzjami z 11.01.2019 r. organ rentowy przeliczył rentę i zobowiązał A. Z. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1.02.2018 r. do 31.01.2018 r. w kwocie 2.367,99 zł.

Sąd zważył, co następuje:

Przy bezspornym stanie faktycznym, istotną dla rozstrzygnięcia kwestią było to, czy A. Z. ma obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w rozumieniu art. 138 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz.1270 ze zm.) za okres od 1.02.2018 r. do 31.01.2018 r. w kwocie 2.367,99 zł.

Podstawowy w omawianym zakresie art. 84 ust. 2 ustawy z dnia 13.10.1998 r. systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1778 ze zm.) stanowi, że za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania oraz;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia.

Regulacja art. 138 ustawy emerytalnej odnosi się do tych świadczeń z ubezpieczeń społecznych, które obejmuje (w tym: emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty rodzinne, dodatki pielęgnacyjne). Zgodnie z tym przepisem osoba, która nienależnie pobrała świadczenia emerytalno-rentowe, jest obowiązana do ich zwrotu (ust. 1).

Za nienależnie pobrane świadczenia zgodnie z art. 138 ust. 2 i 3 ustawy emerytalnej uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia oraz;

3) świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej, niż wskazana w decyzji tego organu.

Już wstępna interpretacja powołanych przepisów wskazuje, że mimo pewnych różnic terminologicznych (art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi o "pobraniu nienależnego świadczenia" oraz o "kwotach nienależnie pobranych świadczeń", natomiast art. 138 ustawy o emeryturach i rentach o "nienależnie pobranym świadczeniu"), łączą one dwa elementy, które w odniesieniu do świadczeń nienależnych w rozumieniu przepisów prawa cywilnego, są rozdzielone.

Nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części (świadczenie nienależne, nieprzysługujące), na skutek okoliczności leżących po stronie ubezpieczonego. Inaczej mówiąc, nie można przyjąć, aby doszło do nienależnego pobrania świadczenia, jeżeli jego wypłata, mimo zaistnienia wskazanych okoliczności, nastąpiła z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego. Mogą to być zarówno przyczyny leżące po stronie organu rentowego (błąd), ale także okoliczności niezależne od organu (np. wniosek komornika, zaświadczenie pracodawcy).

W przepisach prawa ubezpieczeniowego następuje natomiast połączenie tych elementów w samej definicji "świadczenia nienależnie pobranego", a więc w prawie ubezpieczeń społecznych "świadczenie nienależnie pobrane" to nie tylko "świadczenie nienależne" (obiektywnie, np. wypłacane bez podstawy prawnej), ale także "nienależnie pobrane", a więc pobrane przez osobę, której można przypisać określone cechy dotyczące stanu świadomości (woli) lub określone działania (bądź też zaniechania). Jest to podstawa rozróżnienia pojęcia "świadczenia nienależnego" od definicji "świadczenia nienależnie pobranego".

Takie rozróżnienie leży u podstaw bogatego orzecznictwa dotyczącego przepisów o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych (uwzględniając obecnie obowiązujące jak i poprzednio uregulowania, w szczególności art. 80 i 81 ustawy z 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.; art. 106 i 107 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Orzeczenia te dotyczą wprawdzie różnych świadczeń i różnych sytuacji (faktycznych i prawnych), ale możliwe jest na ich podstawie dokonanie uniwersalnych uogólnień. Wynika z nich, że nie można żądać zwrotu świadczeń nienależnie pobranych, gdy doszło do wypłaty świadczenia nienależnego wskutek błędnego wyliczenia (przez organ) wysokości świadczenia w decyzji o jego przyznaniu (m.in. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 21 maja 1984 r., III UZP 20/84, OSNCP 1985 r. Nr 1, poz. 3; Palestra 1986 r. Nr 9, s. 86 z głosem S. Płażka); gdy organ rentowy wypłacał emeryturę wyższą od przysługującej na skutek (swojego) błędu (wyrok Sądu Najwyższego z 26 czerwca 1985 r., II URN 98/85, OSNCP 1986 r. Nr 4, poz. 59) albo na skutek wniosku komornika sądowego zawyżającego świadczenie, niezgodnie z tytułem wykonawczym (wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 17 kwietnia 1996 r., III AUr 47/96, Prawo Pracy 1997 r. Nr 2, s. 42).

Podkreśla się, że dla istnienia po stronie ubezpieczonego obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia rentowego z ubezpieczenia społecznego istotne jest, że prawo do świadczenia np. do renty nie ustaje z mocy prawa, ale wymagana jest w tym względzie decyzja organu rentowego (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 marca 1995 r., III AUr 174/95, Prawo Pracy 1995 r. Nr 4, s. 48).

Zwraca się także uwagę, że organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. W orzecznictwie konsekwentnie przyjmuje się, że obowiązek zwrotu obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, wiedząc, że mu się nie należy, co dotyczy zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach, w jakich nie powinna pobierać świadczeń, jak też tej osoby, która uzyskała świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd instytucji ubezpieczeniowej. Wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu postawa i świadomość (wina) świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 2.03.2016 r. sygn. III AUa 490/15 i wskazane tam orzecznictwo – Lex nr 1472463). Przedstawione orzeczenia oraz zawarta w nich zbieżna, co do zasady, wykładnia i argumentacja pozwalają na przyjęcie, że nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części (świadczenie nienależne, nieprzysługujące), na skutek okoliczności leżących po stronie ubezpieczonego. Inaczej mówiąc, nie można przyjąć, aby doszło do nienależnego pobrania świadczenia, jeżeli jego wypłata, mimo zaistnienia wskazanych okoliczności, nastąpiła z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego. Mogą to być zarówno przyczyny leżące po stronie organu rentowego (błąd), ale także okoliczności niezależne od organu (np. wniosek komornika, zaświadczenie pracodawcy).

W rozpoznawanej sprawie mamy do czynienia z przypadkiem, gdy wypłata nienależnego świadczenia nastąpiła wskutek przyznania W. Z. decyzją organu rentowego prawa do dodatku pielęgnacyjnego w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji, wypłacanego jego opiekunowi prawnemu A. Z. łącznie z rentą z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Odwołująca się nie przyczyniła się żadnym swoim działaniem lub zaniechaniem do zaistnienia tej sytuacji, która była wynikiem wyłącznie błędu organu. Wskazać przy tym ponadto należy, że odwołująca się nie miała obiektywnych podstaw, by kontrolować decyzję organu rentowego i podważać jej prawidłowość. Ponieważ przedstawiła wszystkie wymagane dokumenty, a także nie zataiła faktu pobytu męża w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, miała prawo oczekiwać, że wydana decyzja jest prawidłowa. W trakcie pobierania tego świadczenia nie doszło w żadnym zakresie do zmiany sytuacji faktycznej czy prawnej, powodującej obowiązek powiadomienia organu rentowego, wynikający z pouczenia zawartego w decyzji. Okoliczność, na którą powołała się odwołująca się, że jest niewykształconą osobą i nie jest w stanie rozumieć obowiązujące przepisy, by kontrolować decyzję ZUS, nie została w żaden sposób podważona przez pozwany organ. Wątpliwości, co do zasadności pobierania dodatku pielęgnacyjnego

powzięła dopiero księgowa zakładu opiekuńczo-leczniczego, wyliczająca należność z pobyt W. Z. w zakładzie. Po tym natychmiast powiadomiono organ rentowy.

W tych okolicznościach nie sposób przyjąć, aby świadczenie zostało pobrane nienależnie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Organ rentowy w toku procesu nie wykazał zaistnienia w niniejszej sprawie przesłanek wynikających z powołanego przepisu, warunkujących uznanie, że wypłacone odwołującej się świadczenie może zostać zakwalifikowane jako świadczenie nienależnie przez nią pobrane. Nie nastąpiło po stronie wnioskodawcy żadne zawinienie zaistniałej sytuacji.

Należy również wskazać, że na podstawie art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli osoba pobierająca je była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Pouczenie musi być należyte, czyli wyczerpująco i wyraźnie wskazujące okoliczności, w jakich dochodzi do nienależnego pobrania świadczenia, dokonane w taki sposób, aby było zrozumiałe dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, obciążone brakiem konkretności, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 1995 r., II URN 46/95, z dnia 17 lutego 2005 r., II UK 440/03, oraz z dnia 14 marca 2006 r., I UK 161/05; a także wyrok SA w Katowicach z 18 października 2005 r., III AUa 1434/04).

Pouczenie dokonane w decyzji z 6.03.2018 r. ma charakter standardowy. Zawiera ono informację, kiedy dodatek pielęgnacyjny nie należy się, ale w żaden sposób nie może ono odnosić się do szczególnej sytuacji, w jakiej na skutek samoistnego błędu organu rentowego doszło do przyznania świadczenia wbrew posiadanym informacjom i obowiązującym przepisom. Nie jest to pouczenie, które może być uznane za spełniające wskazane warunki, od których uzależniona jest możliwość żądania zwrotu świadczenia.

Dodatkowo zwrócić uwagę należy, iż wypłacane świadczenie było podstawą naliczania odpłatności za pobyt W. Z. w zakładzie. Wypłacanie dodatku pielęgnacyjnego spowodowało naliczenie wyższej należności.

W związku z powyższym, na podstawie art. 477¹⁴ §2 k.p.c. orzeczono, jak w sentencji.